

GAZIANTEP UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Journal homepage: <http://dergipark.org.tr/tr/pub/jss>

Araştırma Makalesi • Research Article

Dede Korkut Anlatılarında “Mal/Eşya/Varlık” Üzerinden Şiddet

Violence In Dede Korkut Narratives Through "Property/Goods/Assets"

Adem BALKAYA^{a*}

^a Doç. Dr., Kafkas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Kars / TÜRKİYE
ORCID: 0000-0003-2029-9321

MAKALE BİLGİSİ

Makale Geçmişi:

Başvuru tarihi: 31 Ağustos 2023

Kabul tarihi: 7 Ekim 2023

Anahtar Kelimeler:

Dede Korkut,

Şiddet,

Ekonomik şiddet.

ÖZ

Dede Korkut anlatıları Türk kültürünün en önemli kaynaklarından biridir. Fertlerin yaşadıkları nasıl hayatına yön vermekte ise kolektifin yaşadıkları da bütün bir toplumun diğer toplumlar arasında yaşamına ve varlığına yön vermektedir. Bu nedenle anlatılar hemen her açıdan değerlendirilmeli ve izah edilmelidir. Dede Korkut anlatıları Türk toplumunun bütün bir yaşamında izlerini bulabildiğimiz kıymetli bir kaynaktır. Daha önceden anlatılar çok farklı açılardan farklı bakış açılarıyla değerlendirilmiş ve izah edilmeye çalışılmıştır. Bu çalışmada da anlatılarda sıklıkla karşımıza çıkan şiddet olgusunun ekonomik yönü üzerinde durulacaktır. Şiddet kavram olarak bütün kullanım alanlarında olumsuz öğeleri çağırırsa da bu olgunun kimi nedenleri veya sonuçları dikkate alınmalıdır. Kahramanlık konulu anlatıların odağındaki hususlardan biri de şiddettir. Ancak buradaki şiddet bir zulümden ziyade toplumu veya özde bireyleri tehlikeden kurtarmak, adaleti veya dini yaymak gibi gayelerle yapılır. Dede Korkut anlatılarında oldukça sık karşımıza çıkan şiddet olgusu bir şekilde izah edilmelidir. Zira Dede Korkut kahramanları anlatılarda gördüğümüz şiddet eylemlerinde olayı başlatan değil olayın içerisine mecburen dahil edilen konumdadırlar. Bu nedenle anlatılarda geçen şiddet eylemleri daha yakından incelenmelidir. Özellikle Dede Korkut gibi kahramanlık yönü ağır basan anlatılarda şiddet eyleminin çokluğunun mutlaka izah edilmesi gerekmektedir. Şiddet fiziksel olduğu kadar dil üzerinde yapılan duygusal/psikolojik ve mal/eşya/varlık üzerinden yapılan ekonomik yönüyle de önemlidir. Dede Korkut anlatılarında mal/varlık/eşya üzerinden hem düşmanın Oğuz' a hem Oğuz'un düşmana hem de Oğuz'un kendi içinde şiddet olgusuyla birtakım hadiselerin yaşandığı görülmektedir. Öncelikle anlatılarda ekonomik şiddetin hangi şekillerde karşımıza çıktığı tespit edilecektir. Daha sonra bu tür şiddet olgusunun nedenleri ve sonuçları tartışılacaktır.

ARTICLE INFO

Article History:

Received: August 31, 2023

Accepted: September 7, 2023

Keywords:

Dede Korkut,

Violence,

Economic violence.

ABSTRACT

Dede Korkut narratives are one of the most important sources of Turkish culture. Just as the lives of individuals shape their lives, the experiences of the community also affect the life and existence of an entire society among other societies. Narratives therefore need to be evaluated and explained from almost every angle. Dede Korkut narratives are a valuable source that we can find traces of the whole life of Turkish society. Previously, narratives have been evaluated and tried to be explained from many different perspectives. In this study, the economic aspect of the phenomenon of violence, which we frequently encounter in narratives, will be emphasized. Although violence as a concept evokes negative elements in all areas of use, some causes or consequences of this phenomenon should be taken into account. Heroic narratives center on acts of violence. However, the violence here is committed for purposes such as saving society or individuals in particular from danger, spreading justice or religion, rather than persecution. The phenomenon of violence that we encounter quite often in Dede Korkut narratives should be explained in some way. Because in the acts of violence we see in the narratives, the heroes in Dede Korkut are not the initiators of the event, but are compulsorily included in the event. For this reason, the acts of violence in the narratives should be examined more closely. Especially in narratives such as Dede Korkut, where the heroic aspect predominates, the abundance of acts of violence needs to be explained. Violence is of great importance not only physically but also emotionally/psychologically through language and economically through property/goods/assets. In the Dede Korkut narratives, it is seen that a number of incidents are experienced with the phenomenon of violence both by the enemy against Oghuz, by Oghuz against the enemy and within Oghuz itself through property/assets/goods. First of all, the forms of economic violence in the narratives will be identified. Then the causes and consequences of such violence will be discussed.

* Sorumlu yazar/Corresponding author.
e-posta: adembalkaya81@hotmail.com

EXTENDED ABSTRACT

The coexistence of people naturally leads to some form of communication through friendship or enmity. In this situation, individuals have to engage in some struggles with who they consider to be the other. Thus the spontaneous act of violence becomes a part of life. This happens the same way between individuals as well as between societies/states. Desires such as the desire to maintain or impose one's existence, to want more, to make the other side weak and powerless, take the act of violence as a reference for themselves. Violence, which is considered a negative concept, finds the opportunity to live in the natural flow of life. However, it is also important to what extent, to what degree, by what method and for what purpose violence is used. If there is extortion, pillaging or direct physical harm, the actual connotations of the concept emerge. However, if it is done for the purpose of eliminating harm, self-defense or protecting the oppressed against the oppressor, then for some it is questionable whether it is legitimate or not.

Heroic narratives center on acts of violence. However, the violence here is committed for purposes such as saving society or individuals in particular from danger, spreading justice or religion, rather than persecution. The phenomenon of violence that we encounter quite often in Dede Korkut narratives should be explained in some way. Because in the acts of violence we see in the narratives, the heroes in Dede Korkut are not the initiators of the event, but are compulsorily included in the event. For this reason, the acts of violence in the narratives should be examined more closely.

The most well-known form of violence, or the first to be perceived when it is mentioned, is physical. However, there are emotional/psychological and economic forms, as well as physical form. While power is prioritized in physical violence, it is language that is prioritized in the emotional type. In economic violence, which is our subject, property/goods/assets come to the fore. Economic violence, which is one of the types of violence used to weaken, defeat and dominate the other party or the enemy, has at least as many functions as the others.

There are multiple examples of economic violence in Dede Korkut narratives. Among these, extortion, pillaging and confiscation are the most common ones. In terms of the perpetrators of this violence, it is possible to find examples of violence inflicted by the enemy/infidel on Oghuz, as well as examples of violence inflicted by Oghuz on the enemy or on itself. In the narrative in which Salur Kazan's house is pillaged, when the infidels receive the news that Kazan and his soldiers are not in the encampment, they raid the encampment. They capture Kazan's family and kill many people. However, in the narrative, the infidels argue that in order to further harm and weaken Kazan, his sheep should also be taken away from him. Physical violence gives way to economic violence. In another narrative, the merchants sent by his father to buy gifts for Bamsı Beyrek are again raided by infidels on their way back and their goods are taken away. In the narrative of Yigenek Son of Kazılık Koca, Kazılık Koca, who is imprisoned in Düzümürd Castle, is rescued by his son Yigenek and twenty-four banner lords. In addition to the physical struggle, the goods in the castle are also pillaged by Oghuz.

Economic violence is often accompanied or followed by physical violence. In the text that tells the story of Basat's killing Tepegöz, Tepegöz is presented as a part of Oghuz, even though he originally came from another dimension. In the rest of the narrative, Tepegöz becomes a troublemaker for Oghuz. First he starts eating the noses and ears of the children he plays with. This being, who cannot be tamed in any way by Aruz Koca, who is presented as his father or protector, is ostracized and expelled from Oghuz. Tepegöz then starts waylaying and eats people passing by and confiscates their property. Later on, an agreement is made between Oghuz and Tepegöz and this agreement is again based on economic violence. Oghuz has to give Tepegöz two people and five hundred sheep to eat every day.

From the practitioners' perspective, different results emerge. While the enemy prefers pillaging and extortion, Oghuz does not engage in any kind of extortion. The violence that Oghuz uses is to confiscate the property/booty left after the battle with the enemy. In a struggle among themselves, Kazan loots his house and property after killing his uncle Aruz Koca. In the study, it is aimed to identify and explain the examples of the above-mentioned situations in the narratives. Based on the examples obtained, we will attempt to explain why and for what functions economic violence is used.

Giriş

Edebî metinler değerlendirilirken dikkat edilmesi gereken en önemli hususlardan biri metni bağlamı ile birlikte okumaktır. Çoğu zaman metinler değerlendirilirken farkında olunmadan bugünkü değerler, kabuller veya yasalar üzerinden yapılacak okumalar hem eserin hem de eserde geçenlerin anlamlandırılmasında veya yorumlanmasında yanlış anlaşılmalara yol açabilir. Dilin canlı olarak kabul edilmesinin altında yatan gerçeklerden biri kimi kavramların döneme göre birbirinden çok farklı misyonları yüklenmesi ile ilgilidir. Söz gelişi bir dönem olumlanan bir kavram başka bir dönemde olumsuz belki incitici hatta ayıplanan bir kabulle kullanılabilir. Dolayısıyla bir kavramdan bahsederken o kavramın hangi dönem veya hangi bağlamda ne amaçla kullanıldığı veya yaşanan dönem itibarıyla ne misyonlar yüklendiğine de bakmak gerekir. Şiddet, gelinen noktada olumsuz çağrışımlarını beraberinde getiren telaffuzunda dahi hemen ötelenen veya istenmeyen kavram olarak karşımıza çıkar.

Arapça şedid kökünden gelen bu kavram, sert, katı vb. anlamları da karşılamaktadır. Türk Dil Kurumu sözlüğünde “bir hareketin, bir gücün derecesi, yeğinlik, sertlik; hız mec. (duygu ve davranış için) aşırılık ve karşıt görüşte olanlara, inandırma veya uzlaştırma yerine kaba kuvvet kullanma” (<https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi 10.08.2023]) olarak tanımlanır. Kamus-ı Türki’de “sertlik, aşırılık, fazlalık” (<https://www.kamusiturki.com/> [Erişim Tarihi 14.10.2021]) şeklinde izah edilir. Felsefe Sözlüğü’nde şiddet kavramı, “aşırı korku yaratma, bir toplumun ya da bir topluluğun hatta bir kişinin direncini kırmak için bozgun yaratıcı maddi ve manevi yöntemler uygulama” (Afşar, 2004) diye tanımlanır. Psikolojinin temel kaynaklarından biri olan APA Dictionary of Psychology’de “violence”/şiddet terim olarak “1. Düşmanlık ifadesi, öfkeyle insanları yaralama ve zarar verme kastıyla yapılan öfke ifadesi; insanlara veya eşyalarına fiziksel güç kullanarak zarar verme; duygu ya da duygu yoğunluğunun bildirimi/söylemi” (Vandenbos, 2015, s. 1139) olarak karşımıza çıkar.

Başka bir çalışmada “beden gücünün kötüye kullanılması, silahlı etkinlikler ve aşırı bir saldırganlık özelliği taşıyan ilişkilerle belirginleşen edimlerin tümü; kaba kuvvet ve ortalığa korku ve yıldı salmak, çevredekileri sindirmek için yapılan her türlü silahlı eylem; tedhiş” (Erdener, 2002, s. 304) şeklinde tanımlanan şiddet kavramı daha çok fiziksel yönüyle ele alınmaktadır. Bazı tanımlamalarda da “bir kişinin bir başkasına fiziksel acı vermek veya yaralamak kastıyla yaptığı davranış” (Okumuş, 2014, s. 11) şeklinde şiddetin zihinsel anlamda bir kasıtlı veya doğrudan kötü niyetle ortaya çıktığı üzerinde durulur.

Michaud, şiddeti “biri veya bir grup, bir diğerine veya gruba yönelik onların ‘bedensel veya törel bütünlüğüne veya mallarına veya simgesel ve sembolik kültürel değerlerine zarar verecek’ şekilde davranırsa bu şiddettir” (Michaud, 1994, s. 9) diye yorumlarken John Dewey “yanlış kullanımlı kuvvet, güç ya da enerji” (Dursun, 2011, s. 5) olarak tanımlar.

Tanımlara dikkat edildiğinde şiddetin daha çok fiziksel yönüne dikkat çekilmektedir. Ancak şiddetin fiziksel olanı dışında ekonomik ve duygusal türlerinde de denk geliriz. Hatta günümüz dünyasında yavaş yavaş ekonomik ve duygusal şiddet -özellikle sıkı yasal önlemler, cezalandırmalar veya kolluk güçlerinin varlığı nedeniyle- fiziksel şiddetin önüne geçmek üzeredir. Şiddeti hem birey hem kolektif üzerinden değerlendirdiğimizde özellikle devletler artık fiziksel şiddet (savaşlar, müdahaleler, askeri çıkarmalar vb.) yerine ekonomik şiddet (ambargolar, ticaret anlaşmaları, yasaklamalar vb.) incelemektedir. Bireylerde ise fiziksel şiddet yerine artık yukarıda sayılan kimi sebeplerden dolayı duygusal ve ekonomik şiddet daha yoğun olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Her ne kadar bu kavram olumsuz olsa da şiddet eylemini içeren metinlerin yaşanma zamanları veya bağlamlarına bakıldığında bu eylemin gerekli, zaruri hatta sıradan olduğu da görülecektir. Dahası kimi hakların elde edilmesi, mevcut durumun korunması, sosyolojik olarak

varlığın devamı şiddet eylemlerindeki başarıya göre gerçekleşebilmektedir. Dede Korkut veya benzeri anlatılarda bu durumun sıkça örneğini bulmak mümkündür. Dolayısıyla bir yerde bu türden anlatılar -ki özellikle kahramanlık konulu olanları- şiddet eylemi üzerinden okuyucuya birtakım göndermelerde bulunurlar.

Dede Korkut anlatılarına bu yönüyle bakıldığında şiddet eylemi hayatın bir parçası olarak karşımıza çıkar. Ancak hemen belirtmek gerekir ki Oğuz şiddeti ancak varlığını korumak ve kendisine yönelen tehditleri bertaraf etmek ve toplumsal olarak varlığını sürdürmek için bu eylemlerin içerisinde bulunmuştur. Başka bir deyişle şiddet eyleminin içerdiği olumsuz anlamların karşılığını Dede Korkut'ta görmek neredeyse imkânsızdır. Oğuz bu eylemle zulüm etmez, bu eylemle başkalarının hakkına saldırmaz. Bu kadar olumsuz bir eylemin Oğuz ile bir arada düşünülmesinin tek nedeni, baş kesmeden kan dökmeden isim alamamanın nedenini anlayabilmektir. Dede Korkut anlatılarında şiddetin problemi halletme veya dönem itibarıyla varoluşunu gerçekleştirmede amaca hizmet eden bir yöntem olarak kullanıldığını görmekteyiz. “Böylece şiddet, sadece zararlı/incitici yönleri değil uygulayan açısından getirileri veya problem çözme yolu olarak da düşünülmesi gerekir. Ortada hiçbir şey yokken aniden yağlı tarafından basılıp evi ve obası yağmalanan bir topluluğun şiddet eylemine her an için hazırlıklı olması zaruridir. Dolayısıyla Dede Korkut Hikâyelerinde karşımıza çıkan şiddet daha çok savunma veya yapılan kötülüğü ortadan kaldırmaya yöneliktir” (Balkaya, 2023, s. V).

Dede Korkut Anlatılarında “Mal” Üzerinden Uygulanan Şiddetin Görünümleri

Şiddetin en çok bilinen fiziksel türü yanında duygusal/psikolojik ve ekonomik gibi türleri de vardır. Fiziksel olan şiddette güç ön planda iken duygusal/psikolojik olanında dil, ekonomik olanında da mal ön plana çıkar. Ekonomik şiddette önemli olan karşı tarafı maldan yoksun bırakmak, maddi olanakları elinden alarak varlığını tehdit etmek amaçlanır. Elinden maddi olanı almakla ötekinin canı yanar, elindekini kaybetmekle zayıflar, güçsüzleşir. Hele hele Oğuz toplumu üzerinden okunduğunda beylerin varlıklarına ve kahramanlıklarına göre statü almaları noktasında ekonomik şiddet daha fazla önem kazanır.

Dede Korkut anlatılarında mal/para/hayvan beyler için önem arz eden unsurlar arasındadır. Kalın Oğuz Beyleri ellerindeki ekonomik güçle de toplum içerisinde statü sahibi olurlar. Boğaç'ın gösterdiği yiğitlik üzerine Dede Korkut'un isim koyarken babası Dirse Han'a söylediklerine bakıldığında ondan taht, at, deve, koyun, ev ve kıyafet istediği görülür:

Hey Dirse Han biglik virgil bu oğlana

Taht virgil erdemlüdür

Boynu uzun bidevi at virgil bu oğlana

Biner olsun hünerlüdür

Ağayıldan tümen tümen koyun virgil bu oğlana

Şişlik oldun hünerlüdür

Kaytabandan kızıl deve virgil bu oğlana

Yüklet olsun hünerlüdür

Altun başlu ban iv virgil bu oğlana

Kölge olsun erdmlüdür

Çigni kuşlu cübbe ton virgil bu oğlana

Geyer olsun hünerlüdür (Ergin Muharrem, 2016, s. 82-83)

İstenen şeyler yiğitliği tamamlayıcı unsurlardır. Başka bir deyişle kahramanlığın yanında beylik için mal da gereklidir. Malın çokluğu ile Kalın Oğuz Beyi olunmaktadır. Kalın

sözcüğü güç, büyüklük, kuvvet anlamlarının yanı sıra zenginliği de çağrıştırmaktadır. Kalın Oğuz Beylerinin “civardaki tekfürler arasındaki mücadelelerin esir ve intikam alma vesair başka sebepleri olmakla beraber, mal kaldırmanın da rol oynadığı muhakkaktır” (Kaplan, 1999, s. 57). Düşman çoğu zaman sadece fiziki zarar değil maddi zarar vermenin de hevesindedir. Dolayısıyla verilmek istenen bu zarar şiddetin ekonomik türüne örnek teşkil etmeye başlar.

Düşmanın Uyguladığı Şiddet

Şekli Melik’in casusları Kazan’ın ava gittiğini ve obanın savunmasız kaldığını haber verir. Şiddet eylemi fiziki olarak başlar. Oba düşman tarafından yağmalanır, kız gelin esir edilir. “Altunban ivlerin kâfirler çapdılar. Kaza benzer kızı gelini çığırdurdılar. Tavla tavla şahbaz atlarını bindiler. Katar katar develerini yetdiler. Ağır hazinesini bol akçasını yağmaladılar” (Ergin, 2016, s. 96). Her ne kadar fiziksel başladıysa da eylemde bolca yağmalamanın da yapıldığı görülür. Bu ekonomik şiddettir. Ancak anlatının devamında şiddetin mal üzerinden derecesinin arttığına şahit olunur. Bu kadar zarar verilmişken kafirin ekonomik anlamda vermek istediği zararın boyutu büyür. Kafirlerden biri “Kazan bigde bir hayfumuz kaldı” (Ergin, 2016, s. 97) deyince Şekli Melik kafire: “Mere aznavur ne hayfumuz kaldı” (Ergin, 2016, s. 97) diye sorar. Kafir: “Kazanun Kapulu dervendde on bin koyunu vardır, şol koyunları dahı götürsek Kazana ulu hayf ider-idük” (Ergin, 2016, s. 97) der.

Kazan’ı bu kadar önemli kılan hatta Bayındır Han’dan sonra en yetkin kişi yapan kahramanlıklarının yanında sahip olduklarıdır. Elinden mallarının alınması Kazan’ı toplum nezdinde de zayıf düşürecektir. Kafir bunun bilincindedir ve o kadar yaptıklarının üzerine bir de ekonomik anlamda zarar vermek ister.

Başka bir örnek de Bamsı Beyrek anlatısında mevcuttur. Anlatının başında Bay Püre Bey’in oğlu Bay Piçen Bey’in de kızı yoktur. Her ikisi de toyda Oğuz beylerinden çocukları olması için dua isterler. Eğer birinin oğlu birinin de kızı olursa her ikisini de beşik kertme olarak ilan edeceklerini belirtirler. Zaman sonra Bay Püre Bey’in bir oğlu Bay Piçen Bey’in de bir kızı olur. Bay Püre Bey oğluna çok kıymetli hediyeler almak için adamlarını İstanbul’a gönderir. Anlatıda bu yolculuk on altı yıl sürer. Bay Püre Bey’in adamları İstanbul’dan bir boz aygır, altı perlü gürz ve bir yay alıp tekrar Oğuz eline dönerler. Ancak kafirler bu adamlara pusu kurarak Bamsı Beyrek için aldıkları hediyeleri yağma ederler (Ergin, 2016, s. 118). Bu saldırıdan sağ kurtulan adamlardan biri yardım için giderken yolda Bamsı Beyrek ve arkadaşlarına denk gelir. Tanımadan ondan yardım isterler ve kaybedilen mallar geri alınır.

Düşmanın asıl derdi yolda pusu kurdukları kişilere fiziksel şiddet yoluyla zarar vermektir ziyade ellerinde olan malları almaktır. Şiddet eyleminin başka bir boyutu anlatıda mal üzerinden karşımıza çıkar. Bu yağmacılıktır ve amaç karşı tarafı maldan yoksun bırakmaktır. Hannah Arendt şiddet eyleminde keyfilikten (1998, s. 8) bahseder. Bu türden bir yağma veya gasp bu keyfiliğin doruğa ulaştığı andır. Doğrudan bir savaşla veya mücadele sonunda elde edilen maldan ziyade ortada bir haramilik, keyfilik söz konusudur.

Basat’ın Tepegöz’ü öldürdüğü anlatıda başka bir ekonomik şiddet karşımıza çıkar. İlk başta Tepegöz her ne kadar Oğuzdanmış görülse de daha sonra Oğuz’un en büyük düşmanı hâline gelir ve yol kesip, adam alan, büyük bir haramiye dönüşür (Ergin, 2016, s. 208). Anlatıya göre Oğuz her yıl yaylaya çıkar. Bu yolculukta en önde Konur Koca Sarıca Çoban olur ve ondan önce kimse yaylaya gitmez. Uzun Pınar denilen kutlu bir yerde peri kızları suyun başına konarlar. Çoban bu kızları görünce nefesine yenik düşer ve birisine zorla sahip olur. Peri kızı çobana Oğuz için büyük bir kötülük ettiğini ve Oğuz’un başına bela açtığını söyleyerek bir yıl sonra emanetini kendisinden almasını ister. Ertesi yıl yine aynı vakitte yayla yolculuğu başlar ve Uzun Pınarın başında Oğuz’u tanımlanamaz bir cisim karşılar. Oğuz ilk başta bu varlığın ne olduğunu anlamaz ve vurarak bu bilinmezliği çözmeye çalışır. Ancak her vurduklarında nesne

daha fazla büyür. Aruz Koca bu nesneye vururken mahmuzu dokunur ve nesne yarılıp içinden Tepegöz çıkar. Tepegözün bakımını da Aruz Koca üstlenir. Tepegöz yavaş yavaş büyürken bir taraftan da etrafına zarar vermeye başlar. Oynadığı çocukların kulaklarını ve burunlarını yemeğe başlar. Kendisini emziren dadıları öldürür. Bunun üzerine Aruz Koca, Tepegöz'ü evden kovar. Asıl şiddet eylemleri de bundan sonra başlar.

Tepegöz “bir yüce tağa vardı. Yol kesdi, adam aldı, büyük harami oldu. Üzerine birkaç adam gönderdiler, oh atdılar batmadı, kılıç urdılar kesmedi, sünü-y-ile sançdılar ilmedi. Çoban çoluk kalmadı hep yidi. Oğuzdan dahı adam yimege başladı” (Ergin, 2016, s. 208). Tepegöz uyguladığı fiziksel şiddetin yanı sıra Oğuz ile bir anlaşma yapar. Oğuz Beyleri, Dede Korkut'u Tepegöz'e elçi olarak gönderir. İlk başta Tepegöz yemek için “günde altmış adam” (Ergin, 2016, s. 209) ister. Ancak bu durumda insan kalamayacağını söyleyen Dede Korkut onu “günde iki adam ve beş yüz koyuna” (Ergin, 2016, s. 209) ikna eder.

Oğuz Tepegöz tarafından ciddi bir ekonomik şiddete uğrar. Bir taraftan adamları eksilirken her gün verilen beş yüz koyunla malları da tükenme noktasına gelir. Anlatının sonunda Tepegöz'ü Basat alt ederek Oğuz'u bu müşkülden kurtarır.

Oğuz'un Uyguladığı Şiddet

Oğuz'un uyguladığı ekonomik şiddet örneklerinden biri Duha Koca Oğlu Deli Dumrul anlatısında geçer. Deli Dumrul kuru bir çay üzerine köprü yapar. “Kiçeninden otuz üç akça alur-idi, kiçmeyeninden döge döge kırk akça alur-idi” (Ergin, 2016, s. 177). Her ne kadar anlatı bu yaptığını kendisinden daha güçlü bir yiğit var mı veya kendisini birinin alt edip edemeyeceğini anlamak için yaptığını açıklamaya çalışsa da ortada ciddi bir ekonomik şiddet vardır.

Oğuz sebepsiz olarak herhangi bir şiddet eylemine girmez. Ancak tehdit karşısında veya elinden alınan geri alma zaruryeti varsa Oğuz da şiddet uygular. Fiziksel şiddetin en yoğun yaşandığı olayların başında savaşlar gelir. Savaşlarda karşı tarafa verilen fiziksel zarar kadar kılıç hakkı olarak düşman malı da yağmalanır. Bu durum sadece Oğuz için değil dünyanın her tarafında meşru bir hak olarak görülür. Bazı anlatılarda Oğuz'un düşmanı alt ettikten sonra mallarını da yağmaladığına da şahit oluruz. Kazılık Koca Oğlu Yigenek anlatısında Düzmürd Kalesinde tutsak olan Kazılık Koca'yı oğlu Yigenek ve yirmi dört sancak beyi kurtarırlar. Daha sonra kaleyi yağma ederler. “Yigenek babası-y-ile görüşti. Andan kalan bigler görüşti. Pes bir uğurdan bigler hisara yorıyış itdiler, yağmaladılar” (Ergin, 2016, s. 206).

Dikkat edilirse olayı başlatan Oğuz değildir. Oğuz bir şekilde şiddete uğramış ve tutsak edilen beylerini kurtarmak için şiddet eylemine yönelmiştir. Düşmana verilen zararın daha büyük olması için mallarına da el konulmuştur. Bu yağma durup dururken veya ortada herhangi bir sebep yokken Oğuz'un zalimce bir saldırısı değildir. Yapılan savaş sonrası elde edilen ganimettir. Yine de ekonomik bir şiddet eylemidir.

Bir başka anlatıda İç Oğuz ile Dış Oğuz mal yüzünden karşı karşıya gelirler. Kazan Bey her yıl evini yağmalatır. Ancak yılın birinde Dış Oğuz daha gelmeden İç Oğuz evi yağma eder. Bu aslında Kazan Bey'in elde ettiği ganimetleri beyler ile paylaşmasından ibarettir. Dış Oğuz malların kendileri olmadan yağma edilmesine sinirlenir ve İç Oğuz'a düşman olur. Önce Kazan Dış Oğuz'un niyetini öğrenmek için elçi gönderir ve düşmanlık ettiklerini öğrenir. Daha sonra Dış Oğuz hile ile Bamsı Beyrek'i çağırır ve istediklerini yapmayacağını anlayınca öldürürler. Bunun üzerine İç Oğuz ile Dış Oğuz savaşmaya başlarlar. Ancak fiziksel şiddet sonunda ekonomik şiddete de dönüşür. “Aruz Koca meydana at depdi, Kazana çağırıp mere kavat sen menüm karımumsın, sen gel berü didi. Kazan kalkan yapındı, sünüsün eline aldı başı üzerine çevürdi, aydur: Mere kavat muhannetlik-ile er öldürmek niçe olur men sana götereyim didi.

Aruz Kazanun üzerine at saldı. Kazanı kılıçladı, zerre kesdürmedi öte kiçdi. Nevbet Kazana degdi. Altmış tutam ala gönderin koltuk kısıdı, Aruza bir gönder urdı. Göksinden yalabıdak öte kiçdi. At üzerinden yire saldı. Karındaşı Kara Göneye işaret itdi, başın kes didi. Kara Göne atdan indi, Aruzun başın kesdi. Taş Oğuz bigleri bunu görüp hep atdan indiler, Kazanun ayağına düşdiler, suçların dilediler, elin öpdiler. Kazan suçların bağışladı. Beyregün kanın tayısından aldı. Aruzun ivini çapdurdı, ilini gününü yağmalatdı. Yigitler toyum oldu” (Ergin, 2016, s. 250-251). Dayısı Aruz Koca’yı öldüren Kazan evini/mallarını da beyler yağma ettirir.

Sonuç Yerine

Dede Korkut anlatılarında görüldüğü üzere şiddetin diğer türleri yanında ekonomik boyutu da fazlaca karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik şiddete dikkat edildiğinde bu şiddetin daha çok düşman tarafından Oğuz’a uygulanmaya çalıştığı görülmektedir. Düşman fiziksel olarak verdiği zararlar yetinmeyip ekonomik anlamda da Oğuz’u zayıflatmaya çalışmaktadır. Bu durum şiddetin uygulayan tarafından kendisine bir tür yarar sağlama, karşı tarafı alt etme veya zarara uğratma amacıyla gerçekleştiği görülür. Başka bir ifadeyle düşman şiddet olgusuna bir amaç için başvurmaktadır. Her ne kadar oba yıkılmış, dağıtılmış, insanlar öldürülmüş, kimileri esir edilmiş de olsa düşman/kâfir, Kazan’a verilebilecek en büyük zararlardan birinin mal üzerinden olduğunun farkındadır. Elinden alınan mal ile Kazan daha da zayıf düşecektir. Bu durum ekonomik şiddeti neredeyse fiziksel olanla aynı statüye taşır.

Doğrudan savaşarak mala el koyma yanında düşmanın yağmalama yaptığı da görülür. Bamsı Beyrek için alınan hediyeler/mallar yolda pusu kurup haramilik eden düşman tarafından yağma/gasp edilir. Burada Hannah Arendt’in bahsettiği keyfilik ön plana çıkar. O hâlde şiddet eylemi yarar sağlama yanında anlatılarda örneği görüldüğü üzere keyfiliği de içeren bir olgu hâline de dönüşmüştür.

Düşmanın Oğuz’a uyguladığı şiddetin yanında Oğuz tarafından düşmana uygulanan şiddet örneklerine de rastlanır. Ancak burada dikkat edilmesi ve ayrımının mutlaka yapılması gereken şey, Oğuz’un bunu bir keyfilik veya çıkar için değil savaşlar sonucu ganimet olarak mala el koyma şeklinde gerçekleştirmiş olmasıdır. Oğuz herhangi bir yağma olayına veya düşman da olsa bir gasp olayına yönelmez. Yine düşmanın başlattığı/sebeplendiği bir şiddet eyleminden sonra Oğuz savaşa girer. Fiziksel şiddet eylemi sonlandıktan sonra ganimet olarak birtakım mallara el konulur.

Oğuz’un kendi içinde de ekonomik şiddet örneği vardır. Özellikle İç Oğuz ile Dış Oğuz’un mücadelesinin işlendiği son anlatıda Kazan’ın dayısı Aruz’u öldürdükten sonra evini yağmalatmasına şahit olunur. Burada da Kazan artık ikilik çıkararak, hile ile adam öldüren ve Oğuz arasında sıkıntı yaşanmasına sebep olan dayısını öldürmekle yetinmez kendi adamlarına mallarını yağmalatır.

Ekonomik şiddet diğer şiddet türleri gibi olumsuzluğu içerisinde barındırır. Ancak ekonomik şiddetin uygulayan açısından hizmet ettiği birtakım amaçlar olduğu ortadadır. Bu durum da genelde olumsuzlanan ve uzak durulan şiddet kavramının aslında birtakım işlevlerinin olduğu, uygulayan için bir vasıta olduğu da değerlendirilmelidir. Dede Korkut’taki Oğuz şiddet olgusunun hayatın hemen her safhasına neredeyse hâkim olduğu bir dönemde yaşamıştır. Dolayısıyla şiddetten uzak kalmaz. Önemli olan şiddeti ne için kullandığıdır. Tespit ve açıklamalardan anlaşıldığı kadarıyla Oğuz şiddeti başlatan değil şiddete uğrayandır. Oğuz’un yaptığı daha çok savunma ve varlığını sürdürme için bu olgu etrafında eylemler gerçekleştirmekten ibarettir.

Kaynakça

- Arendt, H. (1996). Şiddet üzerine, (Peker, B. Çev), *Cogito Şiddet Özel Sayısı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, (6-7), 7-21.
- Balkaya, A. (2023). *Dede Korkut hikâyelerinde şiddet işlevsel bir okuma*. Ankara: Fenomen Yayınları.
- Dursun, Y. (2011). Şiddetin izini sürmek: Şiddet nedir?. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, (12), 1-18.
- Ergin, M. (2016). *Dede Korkut Kitabı I-2*. Ankara: TDK Yayınları.
<https://sozluk.gov.tr/> [Erişim Tarihi 10.08.2023]
<https://www.kamusiturki.com/> [Erişim Tarihi 10.08.2023]
- Kaplan, M.(1999). *Edebiyat üzerine araştırmalar 1*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Michaud, Y., *Şiddet*. (Muhtaroglu, C. Çev), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Okumuş, E. (2014). *Doğamızdaki şiddet*. İstanbul: Siyah Beyaz Kitap, İstanbul 2014, s. 11.
- Timuçin, A. (2004). *Felsefe sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayıncılık.
- Vandenbos, G. R. (Ed.) (2015). *Apa dictionary of psychology*. Washington: American Psychological Association, (II).
- Yurtcan, E. (2002). Ulusal ve uluslararası boyutta şiddet. *Sporda şiddet ve fanatizm*. İstanbul: Galatasaray Üniversitesi Yayınları.